

Det skal være fornuftigt at handle solidarisk! - 2

af Mogens Lilleør, 1996

Velfærdsstaten Danmark skranter, fordi den er overbelastet. Flere og flere ressourcestærke personer gør usolidarisk brug af statens serviceydelser i stedet for selv at producere dem. Derfor kræves det, at borgerne skal tænke sig godt om og vurdere, om de goder de har mulighed for at få - har ret til på linie med alle andre i Danmark - om disse goder reelt er noget, de har brug for sammenlignet med andre borgeres behov. Borgeren skal altså i visse tilfælde sige nej til goder, hun kunne få, dersom hun sagde ja. Problemet er bare, som det er beskrevet i kronik-1, at uanset om man ønsker at handle egoistisk eller næstekærligt, så tvinges man til at rage til sig af de goder, staten tilbyder. Dette skyldes grundlæggende en manglende tillid mellem borger og politikere og borgerne indbyrdes i forhold til staten.

Løsningen består ikke i at kræve en holdningsændring af borgerne, men i at gøre det fornuftigt at handle solidarisk, dvs. det skal være rationelt at afstå fra at modtage et gode, som man strengt taget ikke behøver. Som det allerførste skridt i denne retning gælder det om at genetablere tilliden mellem borgerne i forholdet til staten og politikerne. Lad mig først give et bud på, hvorfor denne mistillid opstår. Jeg tror, en væsentlig grund er, at mange mennesker oplever en afstand mellem det, politikerne siger og står for, og så de beslutninger, de er med til at træffe. Dette skaber et troværdighedsproblem, som forstærkes af, at færre og færre mennesker møder politikerne personligt. Og desværre stikker problemet dybere end til det rent oplevelsesmæssige. Det er nemlig en kendsgerning, at mange politikere står for ét og beslutter noget andet. Og dette forekommer jo uforståeligt. Men forklaringen kunne være, at det danske politiske systems funktionsmåde favoriserer den politiske studehandel. Svagheden ved studehandlen er, at de beslutninger, der træffes, overvejende er politisk begrundet, og, hvis vi er så heldige, først i anden omgang er begrundet holdningsmæssigt og sagligt. Det sker jævnligt, at det politisk mulige ikke stemmer overens med den enkelte politikers holdninger og den viden, der findes om sagen.

Logikken i den politiske studehandel er den, at enhver af studehandelens parter opnår, hvad de ønsker, men på bekostning af de grupper, der står uden for studehandlen, og ofte med den pris at parterne samtidig må acceptere noget, de ikke helhjertet går ind for. Det kunne f.eks. dreje sig om et regeringsprogram. I den typiske danske regering kan ingen af parterne gå fuldt og helt ind for det samlede program, men blot støtte de krav, der ikke er en del af deres eget program, som betaling for opfyldelsen af de

krav, som er en del af deres eget politiske program. Regeringsprogrammet kommer derfor til primært at afspejle nogle gruppers enighed om at opfylde hinandens ønsker. Vor tids politikere er prisgivet denne studehandlens logik. Og derfor er de jævnligt tvunget til at træffe beslutninger om noget, som de selv og mange (tiltider måske et stort flertal af befolkningen) slet ikke ønsker. De inddrages i beslutninger, de ikke kan lide, som betaling for opfyldelsen af egne politiske ønsker. Dette gør det selvsagt vanskeligt at være en troværdig politiker, som er valgt på en bestemt ide og målsætning. Hun er jævnligt nødt til at træffe beslutninger, som direkte modvirker de mål, hun er valgt til at fremme.

Set fra en borgersynsvinkel fremstår dette spil rent ud uforudsigeligt og uforståeligt. Og på éngang frembringer dette system tre uheldige virkninger: Dels øger det afstanden mellem borger og politiker, fordi politikerne beslutter noget andet end det befolkningen ønsker; dels nedbryder det tilliden mellem borger og politiker, fordi politikerne beslutter noget andet end det de selv står for; og dels tror jeg dette er medvirkende til at nedbryde tilliden mellem borgerne indbyrdes i forhold til staten; staten kommer så at sige til at spille befolkningen ud mod hinanden.

Både borgere og politikere synes således fanget i et handlingsmønster, hvor deres handlinger producerer konsekvenser, de ikke ønsker. Borgeren - egoist eller altruist - handler uintenderet mod egne og andres interesser; politikeren træffer beslutninger der er hende imod. Og selv om vi måtte have indset dette og kan forudsige konsekvenserne - skade på samfundet på længere sigt, brudt tillidsforhold mellem politiker og borger - ville det være rationelt blot at handle som hidtil.

Hvis borgerne skal afstå fra at modtage visse ydelser, de ellers er berettiget til, til gavn for dem der er endnu svagere, så må der som et minimum herske tillid mellem borger og politiker. Men denne tillid undergraves af den politiske 'studehandel'. Så længe det politiske system domineres af den politiske studehandel er det Don Quixote om igen, at bekæmpe velfærdsstatens mange 'uforvarende fjender' ved blot at kræve borgernes moralske forbedring. Det skal også gøres fornuftigt at handle solidarisk, hvilket betyder at skal gøres fornuftigt at vise tillid.

Der er især to løsningsmodeller - overvejende tekniske - det er værd at gøre opmærksom på, og som begge vedrør den politiske studehandel: Den første indebærer, at udbudet af serviceydelser skal begrænses til dem, der har reelle behov, f.eks. via institutionelle forbedringer der forhindrer politikerne i at udbyde serviceydelser i flæng, sådan som det følger af den politiske studehandel i dagens Danmark. Dette kunne måske gøres ved at lægge større vægt på præcedenstankegangen; præcedenskravet kunne skrives ind i Grundloven, således at det forbydes Folketinget at fremme

en konkret sag ved hjælp af lovgivning, hvis ikke det kan forpligte sig selv og fremtidige folketing til på tilsvarende vis at støtte alle lignende sager der måtte komme (afvigelse fra præcedens skal være særdeles velbegrundet). At politikerne individuelt skal kunne håndtere ansvaret for en begrænsning af udbudet af serviceydelser, er næppe en realistisk mulighed, så længe systemet virker gennem den politiske studehandel. Og som vist ovenfor er det urealistisk at forvente, at borgerne undlader at gøre brug af serviceydelser, så længe det er mistilliden, der dominerer.

Den anden løsningsmodel indebærer, at den politiske studehandel stækkes gennem større åbenhed i den politiske beslutningsproces. Den skadelige konsekvens af studehandlen er, at magthavernes beslutninger alene begrundes med 'det mulige i nuet', dvs. politik reduceres til realpolitik: Begrundelsen for et givent resultat er 'hvad der kunne lade sig gøre i nuet', - den saglige eller evt. moralske begrundelse trænges i baggrunden. Dette betyder reelt, at offentligheden afskæres fra at få indblik i, hvad der begrunder hvad, - hvilken sag der er betaling for hvilken sag. Så længe et såkaldt forlig holder, er det kun forligets parter, der kender til handlens nærmere omstændigheder. Større offentlighed vil ødelægge eller i hvert fald svække muligheden for den rent politiske begrundelse og tvinge saglighed og holdninger frem. Den politiske begrundelse trives bedst i mørket, så jo mere lys jo dårligere trivsel for studehandlen.

Men for overhovedet at kunne komme i gang med en løsning af denne art, kræves det nok så optimistisk, at såvel borger og politiker besinder sig og indser, at et samfunds opretholdelse ikke blot beror på produktion (målrational handlen), men i høj grad også på reproduktion af det sociale, dvs. vedligeholdelse af idealer og normer for borgernes omgang med hinanden (måden vi omgås hinanden på og de midler vi må tage i anvendelse). Det er denne reproduktion, der nedbrydes, når tilliden nedbrydes. Vejen til en holdbar løsning går derfor først og fremmest gennem besindelse på og genskabelse af tilliden, alt sammen med henblik på at gøre det rationelt at være solidarisk.